

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Елена Костадинова Симеонова, УНСС, факултет „Международна икономика и политика“, катедра „Политология“; ПН 3.3. „Политически науки“, научна специалност: Политология

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по ПН 3.3. „Политически науки“, научна специалност: Политология

Автор на дисертационния труд: **Янив Шенхав**

Тема на дисертационния труд: *ДЕМОГРАФСКА ИНФОРМАЦИЯ ЗА ИЗБРАНИ ИЗРАЕЛСКИ ЛИДЕРИ И НЕЙНАТА РОЛЯ ПРИ ТЕХНИЯ ИЗБОР И РАЗВИТИЕ КАТО БЪДЕЩИ ЛИДЕРИ*

1. Обща характеристика на дисертационния труд

Структура и обем. Дисертационният труд е с общ обем 229 с., от които: **основен текст** 209 страници; **използвана литература** – 12 страници (общият брой на заглавията, не може да бъде посочен, защото не са номерирани). Структурата на дисертационното изследване е решена в общо 6 структурни единици, номерирани с арабски цифри, които, по подразбиране, би могло да се отличат като: увод (1), четири глави (2-5) и заключение (6). В обемно отношение е налице диспропорционалност между отделните структурни единици – от една страна, между увода (15 страници) и заключението (1 страница) и, от друга страна, между първа и втора глава, които са съответно 93 и 59 страници и глава четвърта и пета, които са съответно 25 и 15

страници. Съдържателната структура не разкрива по адекватен начин формулировката на заглавието. То, от своя страна, е доста тромаво и не добре прецизирано и в двете си вариации – на английски и на български език. Натовазващите възприятието тафталогии, които се съдържат в него, би могло да бъдат избегнати с незначителна езикова редакция, която не би променила смисъла на темата по същество. Един по-удачен вариант на заглавието би могъл да звучи например по следния вариант: *Ролята на демографските фактори при избирането и развитието на израелските лидери*.

Значимост на изследвания проблем в научно и научно приложно отношение.

Темата на дисертационното изследване е от частно научен характер, като това, в никакъв случай не накърнява нейната актуалност. В този смисъл тя има своето място, както в теоретичен, така и в практико-приложен план. Нуждата от научно осмисляне и систематизиране на емпирична информация от демографски характер за динамични феномени като политическото лидерство на дадена страна, безспорно е основателна причина за ангажиране с подобно изследване. Такива теми обаче са и твърде коварни, защото предполагат много прецизно открояване на новите (приносни) моменти от вече детайлно осветлените в теорията и практиката.

Основни елементи на изследването. В съдържателно отношение, **уводът** (наименован „предговор“), се различава от стандарта за подобен род разработки. В основната си част, той се състои от резюме на дисертационния труд в обем от 11 страници. От задължителните елементи са налице само *изследователските въпроси* (8 на брой, доста разнопосочни и надхвърлящи зададения от заглавието обхват) и *изследователските хипотези* (6 на брой) като някои от тях са по-скоро самоподразбиращи се констатации, отколкото научно обосновани предположения относно каузални зависимости, които следва да бъдат подложени на проверка в хода на изследването. Липсват ключовите, задължителни елементи на всяко дисертационно изследване, а именно: *цели, задачи, предмет и обект на изследването*, които задават основния структурен и съдържателен фокус. Липсва и синтезиран обзор на научните изследвания, структуриран съобразно отделните аспекти на изследването, който да демонстрира степента на познаване, от страна на докторанта, на историческото и актуално състоянието на изследователските търсения по проблемите на лидерството. Наличието на подобен обзор би допринесъл и за по-отчетливо открояване на авторския принос и съответно позиционирането му в рамките на общото изследователско поле.

Глава първа е озаглавена „*Теоретични подходи в изучаване на лидерството*“ и съдържа пет подпараграфа. В четири от тях са описани различни теоретични аспекти на лидерството, като например: фактори, които влияят на лидерството; източниците на сила и власт при лидерството; теоретичните подходи към лидерството; предиктивни критерии за развитие на лидерството. Петият параграф пък е посветен на структурата на израелската политическа система и по тази причина не се вмести в рамката на теоретичните подходи, а е самостоятелна смислова единица, която би следвало да бъде открояна и логично обвързана в цялостната структура на изследването.

Глава втора е озаглавена „*Методология на изследването*“ и в нея са описани, по принцип, предимствата и недостатъците на количествените и качествените изследвания. Изброени са различните видове извадки, които се използват при емпиричните изследвания, но така и не е постановено за целите на самото дисертационно изследване какъв тип извадка е предпочетен и на какво основание. В параграф втори – „*Критерии на количественото изследване*“ по същество са представени резултатите от проведеното за целите на дисертацията изследване отчитащо, освен демографските фактори и следните допълнителни критерии: (1) брой на комисиите, в които членува всеки депутат; (2) брой на комисиите, в които депутатът служи (разграничението между тези две категории не е ясно обособено в превод на български – в първия случай се използва понятието „membership“ (членство), а във втория – „serving as duty“ (служене по силата на дълга)); (3) настояща позиция в парламентарните комисии; (4) партия, в която членува депутатът.

В глава трета, озаглавена „*Дискусия и изводи*“, се преповтарят част от обясненията, касаещи представените в първа глава теории, начина на събиране и обработка на първичната емпирична информация, обобщенията по отделните демографски фактори. Някои от демографските фактори (възраст, пол, образование), тук в трета глава, се съотнасят към общите за страната Израел статистически стойности и се сравняват констатираните съотношения в данните за парламента и за страната като цяло.

Глава четвърта, озаглавена „*Препоръки: Развитие на лидерството през призмата на триизмерния модел*“ е в обем от едва 15 страници. Тук, твърде механично, се свързват резултатите от собственото проучване на докторанта – шестте интервюта на кметове, с резултатите от изследванията на утвърдени автори като Nissan (2000); Poper, Katz&Altman (1995); Cogner (1992) и др. Така че представените изводи не произтичат от собствено изследване, а са директно заимствани от посочените автори. В

заклучителния параграф на четвърта глава, докторантът предлага едногодишен структурен план за личностно развитие на лидера, основан на триизмерния модел на лидерството. Той включва: (1) себепознание: кой съм аз? и кои са корените ми?; (2) визия и план за развитие: накъде отивам? и (3) умения и практически опит: как го постигам? Едногодишният план (който на практика се оказва двугодишен, предвид броя на изброените тримесечия) за развитие на лидера, е разпределен в тримесечия, всяко от които е посветено на отделна тема както следва: 1-во тримесечие: изследване на компонентите на личната, груповата и националната идентичност; 2-ро тримесечие: изследване на личния, семейния и националния наратив; 3-то тримесечие: изследване на израелското общество – минало, настояще, и бъдеще; 4-то тримесечие: конструиране на професионална визия и съставяне на работен план; 5-то тримесечие: разписване на практически едногодишен проект и стартиране на прилагането му (под ръководството на професионален ментор); 6-то и 7-мо тримесечие: приложение на инструментариума за развитие на умения; 8-мо тримесечие: изводи, заявяване на намерение и действие.

Заключението е недопустимо кратко – едва страничка и половина и по тази причина, е крайно недостатъчно, за да представи един достоен завършек на дисертационното изследване чрез релевантни обобщения.

2. Оценка на постигнатите научни и научно-приложни резултати.

Изследователските усилия на докторант **Янив Шахав** са насочени към проследяване на влиянието на ключови демографски фактори при избирането и развитието на израелските депутати, съдиите във Върховния съд и ръководителите на местната власт, които той обозначава общо като „лидери“.

Като основни постигнати резултати, бих открила следните:

- представя подробно основните теоретични подходи към лидерството, сред които: „чертите на лидера“, ситуационният подход, поведенческият подход, триизмерния модел за развитие на лидера и др.
- описва изпълнимостта на критериите за прогнозиране на развитието на лидерството;
- описва структурата на политическата система на Израел, като представя: историческите предпоставки; организацията на законодателната власт в лицето на Кнесета (парламентът на Израел); израелските министър-председатели в периода 1948-2019 г.; партията Ликуд, задържала се във

властта повече от 30 години; номинационната процедура за избиране на съдиите във Върховния съд; устройството на местната власт;

- въз основа на собствено емпирично проучване, изследва влиянието на основни демографски фактори като: възраст, образование, произход, място на раждане и др. върху изборността и развитието на израелските лидери;
- въз основа на триизмерния модел за развитие на лидера, съставя и предлага едногодишна програма за развитие на политически лидер под менторско ръководство.

Степен на познаване на състоянието на проблема. Докторантът добре познава структурната и функционална същност на политическата система на Израел, процедурите по номиниране и избиране на депутатите, съдиите във Върховния съд и ръководителите на местната власт. Запознат е с основните теории за лидерството, част от които са представени в глава първа. Умее да борави със статистическа информация – първична и вторична, както и да извлича от нея съответните изводи.

Коректност при цитиране на представителен брой автори. Ако се съди по списъка с посочени източници, би могло да се каже, че дисертационното изследване се опира на достатъчно представителен брой автори, чиито изследвания са едновременно релевантни на темата и актуални. Значителна част от източниците са на иврит и по тази причина, са непроследими и непроверяеми за читателя. Там, където има налични препратки и позовавания, в преобладаваща си част, те са коректни. Има обаче много автори, на които докторантът се позова в самия текст, но които липсват в списъка с използвана литература, като на пример: Strustma (2003), Zwebner (2001), Cohen (2009) и много други. Друга некоректност е различното изписване на имена на автори, когато са посочени в основния текст и в списъка с литературата, като например: Hemien-Reich, 2008 на с. 5 и Нuman-Reish, 2009 – в списъка с литературата; Caspit, 2008 – на с. 24 и Caspi, в списъка с литературата. В него са налице и много статии от информационни издания, които са описани по правилата за библиографско описание на монографии и това, наред с липсата на номерация, затруднява ориентацията в източниците.

Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването. Изследването е снабдено с теоретичен модел, който интерпретира лидерството през призмата на две теоретични концепции – *чертите на лидера* (която обяснява лидерство посредством вродени или придобити характерни черти) и *ситуационната теория* (която определя лидерството като ситуационно обусловено – лидерът е правилният

човек на правилното в точното време и на правилното място). Те са предпочетени, защото, според автора, са взаимно допълващи се и техните обяснителни модели най-пълно отразяват идеята му за ролята на демографските фактори при избирането и политическото развитие на лидерите. Някои от параметрите на лидерството се обясняват чрез демографските характеристики, в светлината на теорията за чертите на лидера – възраст, произход, образование, практически умения и наклонности, докато са интерпретирани през призмата на ситуационния подход – време на избора, занимание, популярност, случайни фактори, довели до избирането му на съответния пост и т. н. В четвърта глава, първоначално зададения теоретичен модел, се допълва и от още един елемент, а именно триизмерният модел за развитие на лидера, който модел привнася необходимото практическо измерение на дисертационното изследване.

Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи. Доколко избраната методология и методика съответстват на целите и задачите на дисертационното изследване е трудно да се прецени, защото такива не са експлицитно зададени. Те биха могли да бъдат аналогично предположени въз основа на темата, изследователските въпроси и хипотезите. В методологичен план, изследването залага на извличането на емпирична информация посредством количествени и качествени техники като анкетно допитване и интервю.

Наличие на собствен принос при събирането и анализирането на емпиричните данни. В дисертационното изследване е налице безспорен собствен принос при събирането и анализирането на емпирични данни. Емпиричното изследване включва общо 191 респондента, разпределени както следва: 174 депутати от 18-тия и 19-тия Кнесет; 15 съдии във Върховния съд; 6-тима кметове по метода на отзовалите се. Източниците на емпирична статистическа и демографска информация са надеждни и релевантни – уебсайтовете на Кнесета (законодателният орган на властта в Израел) и Върховния съд. Вторичната статистическа обработка на събраните данни е извършена със софтуерния продукт – SPSS, което показва, че докторантът умее да работи със специализиран софтуер. Основните демографски фактори, които се проследяват въз основа на емпиричния анализ са: (1) дата на раждане/възраст; (2) място на раждане; (3) семейно положение; (4) образователна степен; (5) област на образование; (6) военна служба; (7) военен чин; (8) предходна политическа активност. Това в същност са изискуемите критерии, въз основа на които става партийният подбор на кандидат-депутатите. Към тях докторантът добавя още: (1) религия; (2) членство в парламентарни комисии; (3) коалиционно/опозиционно членство с оглед на това да

проследи, дали и доколко, изследваните критерии влияят върху ролите, които изпълнява избрания лидер докато заема съответната изборна длъжност. Събраните емпирични данни, дисертантът съотнася към избраната теоретична рамка (чертите на лидера и ситуационния подход) посредством която ги интерпретира.

3. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Като основни приносни постижения на дисертационното изследване бих посочила следните:

(1) Извеждане, въз основа на събраната и анализирана емпирична информация, на профил на индивида, който е най-вероятно да бъде избран на публичен пост в Израел;

(2) Дефиниране на критериите за успех на лидера, след като вече е избран на съответния публичен пост;

(3) Съставения, въз основа на триизмерния модел, едногодишен план за развитие на лидера.

Самооценката на приносните моменти на дисертацията също не е оформена според стандарта и е прекалено описателна, без да са откροени отчетливо приносните моменти.

4. Оценка на автореферата

Авторефератът съдържа необходимите елементи и информация, които разкриват съдържанието на дисертационния труд и го отразяват сравнително адекватно. Налице е обаче известно разминаване между изведеното съдържание на автореферата и това на дисертацията.

5. Публикации по темата на дисертацията.

Дисертационният труд е апробиран посредством общо 5 научни публикации, 3 от които са в Годишника на философския факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ и 2 в научни списания с редколегия. Публикациите са повече от изискуемия минимум и представят основни съдържателни аспекти на дисертационното изследване.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Към настоящото дисертационно изследване могат да се отправят множество критични бележки, структурирани в следните категории: (а) концептуално-съдържателни; (б) методологични и (в) технически.

(а) концептуално-съдържателни: Поради липсата на полемично изведен и експлицитно дефиниран понятиен апарат, не е ясно в какво се изразява и какъв смисъл се влага, в ключовите за изследването понятия „лидер“ и „лидерство“. Налице е разнობой в разбирането на това кой е „лидер“. В политически план, като такива обозначаваме ключовите партийни и държавни ръководители, но на какво основание например дисертантът „присъжда“ „лидерство“ и на редовите депутати, на съдиите от Върховния съд и на представителите на местната власт? Не че не би могло да се намерят основания за това, но то просто не е направено. Не е изяснена също така концептуалната разлика между лидерството в политически и бизнес план. Подобно разграничение, или поне уговорка, са наложителни, тъй като част от теориите, които докторантът представя и на които се позовава, всъщност са разработени и описват лидерството в сферата на бизнеса, като например теорията на Исак Калдерон Адизес представена на стр. 30-33 в дисертацията, която обяснява откъде произтичат основанията и „енергията“, с която мениджърите влияят и насочват своите подчинени. Или пък описаните изследвания на университетите в Охайо и Мичиган, чийто фокус, освен към лидерските умения на мениджмънта на компаниите, е насочен и към лидерските прояви сред работниците и служителите (стр. 43-44). Позовава се също на оперативните наръчници за изграждане на лидерски умения на Американската асоциация по мениджмънт (с.182). Ето защо е необходимо да се изведат взаимовръзките със сходни понятия като „мениджър“ и „ръководител“ и да се посочи в кои случаи те биха могли да се съотнесат едно към друго и на какво основание.

Има концептуално разминаване, породено вероятно от семантичното несъответствие между подбраните понятия и действителното съдържание. Така например в заглавието се използва понятието „selected leaders“, което на български, в единия случай, може да се преведе и като „избрани“, но смисълът е „подбрани“ (селектирани от автора) лидери, а във втория случай се използва понятието “selection”, което е “подбор”, което пък би се отнасяло, ако става въпрос за вътрешнопартиен подбор. В самия текст на дисертацията обаче навсякъде се използва по-точното, от същинска гледна точка, понятие - „elected leaders” (избрани, чрез съответни процедури за публичен избор, лидери).

В съдържателен план, в подобен род разработки са недопустими „лирическите отклонения“. Каквото и отношение да имат към темата, стиховете не могат да бъдат част от основния текст, в най-добрия случай към тях може да се препрати под линия

или пък да бъдат оформени в приложение. Тук визирам стихотворението за корумпираните политици, представено на стр. 80 в текста.

Като цяло, в дисертацията преобладава описателното и фактологично изложение пред анализа, синтеза и каузалните обобщения, които биха имали по-висока аргументационна стойност. Дисертацията има предимно справочно-описателен характер. Липсва полемичност с автори и теории. Изказаните авторски твърдения не са надлежно изведени и аргументирани.

(2) методологични: От методологична гледна точка, в емпиричното изследване са налице редица неиздържаности. Така например, не става ясно как се съотнасят една към друга количествената и качествена информация. В приложените въпросници за количественото и качествено изследване има повтарящи се въпроси. Освен това, основната емпирична информация – пол, възраст, образование, място на раждане и т.н. е налична, както в първичен, така и в обобщен вид на официалните страници на Кнесета и Върховния съд. Тогава какво е наложило тя да се събира отново чрез анкетно допитване?

Допускането, че количествените изследвания са *„представителни и надеждни, защото се основават на обективни данни и методологичен статистически анализ“* (с.113) е неоснователно, защото условието за представителност на емпиричните изследвания се предопределя от характера на извадката. Ако тя е представителна, т.е. пресъздава структурата на генералната съвкупност, то тогава и базираното на нея изследване се счита за представително. Когато набирането на част от емпиричната информация е по метода на отзовалите се (каквото е случаят с интервюираните кметове), няма основание да се претендира за представителност. Валидността на изследването също е спорна. Не са изведени критерии за съизмеримост между различните категории респонденти, включени в изследването: депутати, съдии във Върховния съд, представители на местната власт. Макар всички те да заемат изборни позиции, изборността им се случва по различен начин, което неминуемо влияе върху измеренията на тяхното „лидерство“.

Степента на обработка на набраната емпирична информация е много ниска. Особено качествена информация от проведените интервюта е дадена в суров вид, директно като цитати (стр. 153-167), без каквито и да е аналитични обобщения и сравнения. По правило текстовете на интервютата са първична информация, която би следвало да се даде в приложение, а не в основния текст.

По-голяма част от изследваните взаимовръзки са самоподразбиращи се и, в този смисъл, не носят ново познание, като например взаимовръзката имуществен ценз и избираемост или пък възраст и партийна принадлежност. Това е мнима каузалност и тя не подлежи на доказване. Естествено средната възраст в някои партии да е по-ниска (като например тази в Yesh Atid и Meretz) от тази в други партии (като Torah Judaim Hadash например). Но посочените и изведени „възрастови различия“ са незначими от статистическа гледна точка.

Като цяло изследването има преобладаващо констативен, а не интерпретативен характер. В някои отношения, то „доказва“ очевидни и самоподразбиращи се взаимовръзки, като например че образованието е важен фактор, който влияе при избора на депутатите. Същото важи и за изискването за отбита военна служба – нещо съвсем естествено за високо военизирана държава като Израел.

(в) технически. Форматирането и техническото оформяне на текста, особено на автореферата, затруднява възприемането му. В текста на дисертацията липсва новоредието, което да откроява новите смислови единици и което улеснява ориентацията в текста. По стандарт уводът, заключението, списъкът с източниците не се номерират. Главите се номерират словесно, например: Глава първа, а параграфите им индексно, например 1.1., 1.2 и т. н. При позоваванията и препратките също не е следван единен стандарт. Съдържанието не е автоматично изведено, поради което е налице разминаване между посочената и действителната номерация на страниците. Така например, според съдържанието глава трета започна на стр. 84, а в действителност започна на с. 109. Това разминаване също затруднява ориентацията в текста.

Препоръка: Позволявам си да препоръчам на докторанта, за целите на външната защита на дисертацията, да преработи автореферата (и в двата му езикови варианта) съобразно приетите стандарти – структурни, съдържателни и стилно-езикови. Все пак това е „публичното лице“ на неговия дисертационен труд и академичното себеуважение налага поне то да бъде издържано и представително.

Заключение

Дисертационният труд на **Янив Шенхав** съдържа необходимия минимум научни и научно-приложни резултати за присъждането на научната степен „доктор“ и в задоволителна степен отговаря на основните изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане. Въз основа на тези констатации, предлагам на научното жури да

присъди на Янив Шенхав научната степен „доктор“ по научната специалност „Политология“.

14 октомври 2020 г.

Гр. София

Подпис:.....

/Доц. д-р Елена Симеонова/